Konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:7

om datafrågor

KU
1986/87:7

Sammanfattning

I betänkandet behandlas ett antal under den allmänna motionstiden 1986 väckta motioner om datafrågor. Motionsyrkandena har avstyrkts eller ansetts besvarade med vad utskottet anfört, i flera fall med hänvisning till data- och offentlighetskommitténs pågående arbete eller förslag som kommittén har lagt fram. Till betänkandet har fogats tre reservationer (en m och fp, en c samt en m) och ett särskilt yttrande (m).

Motionsyrkandena

I *motion 1985/86:K207* av Ulf Adelsohn m. fl. (m) yrkas

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till grundlagsfäst integritetsskydd i enlighet med vad som i motionen anförts,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att varje dataregister skall ha en särskilt utsedd befattningshavare med ett personligt ansvar för att uppgifter om enskilda medborgare är korrekta eller rättas i enlighet med datalagens krav.

I *motion 1985/86:K214* av Karin Söder m. fl. (c) yrkas

11. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om ett moratorium för nya eller utökade dataregister och för beslut om samkörning av dataregister,

12. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära utredning om utvidgat grundlagsskydd för den personliga integriteten i enlighet med vad som anförts i motionen.

I *motion 1985/86:K401* av Olle Aulin (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen framförts om lagstiftning till skydd för den personliga integriteten vid utnyttjande av dataregister.

I *motion 1985/86:K412* av Margitta Edgren m. fl. (fp) yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad vi i motionen anfört angående forskning om sambanden mellan människa, teknik och systemutveckling,

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om datummärkning av personbundna uppgifter och s. k. relevansmärkning i dataregister,

6. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om hur myndigheter och företag skall kunna upprätta katastrofplaner för sina mest känsliga register,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om satsningar på informationsteknik för handikappade.

I *motion 1985/86:K414* av Anders Björck m. fl. (m) yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen skall utarbeta förslag om hur den personliga integriteten skall skyddas i grundlag,

2. att riksdagen beslutar att regeringsrätten och icke regeringen skall vara besvärsinstans i frågor rörande datalagen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att systemet med särskilda registerlagar väsentligt utvidgas i syfte att ytterligare begränsa utrymmet för samkörningar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om ansvarig registerförare,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående myndigheters försäljningsverksamhet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående en begränsning av personnummeranvändningen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att myndigheternas rätt att insamla, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter skall begränsas,

8. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter och därigenom stärka den enskildes integritetsskydd.

Motionerna m. m.

1. Grundlagsskydd för personlig integritet

I motion K207, yrkande 4 (m), K214, yrkande 12 (c) och K414, yrkande 1 (m) begärs ett grundlagsfäst skydd för den personliga integriteten på dataområdet.

Motsvarande motionsyrkanden besvarades av utskottet hösten 1985. Därvid hänvisades till data- och offentlighetskommittén (DOK), som, enligt vad utskottet hade erfarit, kommer att pröva frågan. Moderata samlingspartiets ledamöter reserverade sig till förmån för motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottet (KU 1985/86:8).

2. Begränsningar av uppgiftslämnandet

I motion K414, yrkandena 7 och 8 (m), sägs det vara nödvändigt att begränsa myndigheternas rätt att samla in, registrera, lagra och vidarebefordra personuppgifter. Regeringen bör i detta syfte sätta till en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter.

Likalydande yrkanden behandlades – efter yttrande från konstitutionsutskottet – av finansutskottet hösten 1985. Därvid anfördes att det vid flera tidigare tillfällen framhållits att det självfallet bör vara en utgångspunkt för

alla myndigheter att så långt möjligt begränsa uppgiftsinsamlandet. Finansutskottet avstyrkte emellertid motionsyrkandena. Utskottet erinrade om att DOK har i uppdrag att ta ställning till om det är befogat att införa krav på lagstöd för vissa slag av register och uttalade att kommitténs ställningstagande bör avvaktas. Moderata samlingspartiets ledamöter i finansutskottet reserverade sig till förmån för motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88).

3. Begränsningar i användningen av personnummer och vissa riktlinjer i datalagstiftningen m. m.

I motion K414, yrkande 6 (m) om begränsning av användningen av personnummer föreslås att det, med vissa undantag, skall vara frivilligt att uppge sitt personnummer. I motion K401 (m) om lagstiftning till skydd för den personliga integriteten föreslås att den som blir föremål för en förfrågan om innehållet i ett persondataregister får en underrättelse om detta samt om vem som har gjort förfrågan. Motion K414, yrkande 3 (m) gäller begränsning av samkörningar av dataregister. Enligt motionärerna bör det finnas en särskild registerlag, vari regleras inte bara när personuppgifter får fordras in, utan också bl. a. vilka samkörningar med andra register som skall vara möjliga. I motion K412 (fp) uttalas i anslutning till yrkande 4 att slentrianmässig användning av personnummer måste motarbetas. Personuppgifter bör "datummärkas" så att det blir möjligt att se om informationen i en databas har blivit inaktuell. Vidare kan uppgifter "relevansmärkas". Detta skulle motverka att en terminalanvändare får tillgång till alla uppgifter och i stället bara når de uppgifter som är nödvändiga.

Finansutskottets tidigare berörda betänkande behandlade även motioner om användningen av personnummer, tillämpande av särskilda registerlagar och förslag till vissa kompletteringar av datalagen. Utskottet konstaterade att även dessa frågor kommer att tas upp av DOK enligt dess direktiv. Finansutskottet förklarade sig dela konstitutionsutskottets uppfattning att de nu berörda yrkandena fick anses tillgodosedda med detta. Under hänvisning bl. a. till det pågående arbetet i DOK avstyrkte finansutskottet även yrkanden om åtgärder för att begränsa utrymmet för samkörningar av personregister. I det sistnämnda hänseendet avgav företrädare för moderata samlingspartiet och folkpartiet reservationer var för sig. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88).

4. Ansvarig registerförare

I motionerna K207, yrkande 10 (m) och K414, yrkande 4 (m) anförs att varje dataregister bör ha en särskilt utsedd befattningshavare med ett personligt ansvar för att uppgifter om enskilda medborgare är korrekta eller rättas i enlighet med datalagens krav.

I denna fråga har DOK våren 1986 avgett ett delbetänkande. Integritetsskyddet i informationssamhället 1 (SOU 1986:24). I betänkandet finns förslag till ändringar bl. a. i 8 § datalagen. Kommittén förklarar sig ha tagit fasta på de allmänna råd för myndigheter vid tillämpningen av 8 § datalagen

som datainspektionen, på uppdrag av regeringen, utarbetade 1985. Förslaget syftar till att göra det lättare för den som är registrerad i ett personregister, som förs med hjälp av ADB, att få rättelse när uppgifter som rör honom är felaktiga. Kommittén föreslår att det hos varje registeransvarig skall finnas en dataansvarig som allmänheten kan få kontakt med. Den dataansvarige skall hjälpa de registrerade att få rättelse vid fel i registren. Vidare skall han övervaka rättelserutiner. Den dataansvarige skall också se till att allmänheten får behövlig information. Kommittén föreslår vidare att den registeransvariges skyldighet att rätta oriktiga uppgifter skall skärpas till den registrerades förmån. Bl. a. skall en oriktig uppgift alltid rättas i fortsättningen. Någon sådan skyldighet föreligger inte i dag. Dessutom skall en uppgift som är missvisande utan att vara oriktig, som hittills, rättas om det är motiverat med hänsyn till den registrerades personliga integritet. Förslaget innebär också att den registeransvarige, i större omfattning än hittills, skall underrätta den eller dem som har fått en oriktig uppgift från registret.

DOK:s delbetänkande har remissbehandlats och ärendet bereds för närvarande i regeringskansliet.

5. Moratorium för nya och utökade dataregister m. m.

I motion K214, yrkande 11 (c) erinras om att tidigare motioner med olika förslag till stärkt skydd för den enskildes integritet har hänvisats till DOK. Utredningsarbetet föregrips emellertid av ständigt nya förslag om bl. a. stora eller utökade personregister. Därför föreslås ett moratorium i avvaktan på DOK:s förslag när det gäller nya eller utökade dataregister, samkörningar och uppgiftsinsamlande.

Motsvarande yrkande förelåg vid finansutskottets behandling av datafrågor vid det förra riksmötet. I konstitutionsutskottets yttrande anfördes att det knappast är möjligt eller ens lämpligt att generellt "låsa" tillämpningen av datalagen och hithörande lagstiftning eller ny lagstiftning under en längre tid. Konstitutionsutskottet förutsatte dock att såväl regeringen som övriga tillämpande myndigheter noggrant bevakar integritetsproblemen. Att så är fallet, anförde konstitutionsutskottet vidare, bestyrks av de uttalanden kring integritetsfrågorna som gjorts i den då förevarande propositionen 1984/85:220 om datapolitik. Finansutskottet instämde i vad konstitutionsutskottet anfört och avstyrkte motionsyrkandet. Centerpartiets företrädare i finansutskottet reserverade sig till förmån för ett moratorium enligt motionerna. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88).

6. Besvärsinstans i frågor rörande datalagen

Enligt motion K414, yrkande 2 (m) bör överprövningen av datainspektionens beslut vara rättslig och inte politisk. Regeringsrätten, och inte som för närvarande regeringen, bör därför vara besvärsinstans.

Motsvarande yrkande behandlades senast av finansutskottet (FiU 1985/86:5). Det erinrades då om att konstitutionsutskottet prövade ett yrkande med samma innehåll vid 1984/85 års riksmöte (KU 1984/85:7). Då konstaterades att det föredragande statsrådet vid datalagens tillkomst uttalat viss

sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten, men att han på grund av den politiska betydelse som datainspektionens beslut hade dock stannat för att förorda regeringen som besvärsinstans. Konstitutionsutskottet förklarade att det ofta finns ett betydande politiskt inslag i den bedömning som måste göras vid en överprövning av datainspektionens beslut. Utskottet ansåg det därför motiverat att behålla regeringen som besvärsinstans. Konstitutionsutskottet anförde i sitt yttrande till finansutskottet att man fortfarande hade samma uppfattning i frågan och avstyrkte således motionsyrkandena. Finansutskottet gjorde samma bedömning. Moderata samlingspartiets företrädare i finansutskottet reserverade sig till förmån för motionärernas förslag. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88).

7. Myndigheters försäljning av personuppgifter

I motion K414, yrkande 5 (m) påpekas det principiellt felaktiga i att myndigheter, ofta utan lagligt stöd, säljer insamlade personuppgifter. Enligt motionärerna föreligger en risk att viljan att samla in uppgifter ökar om myndigheterna kan tjäna pengar på försäljning av dem. Därför bör myndigheter inte få ta mer betalt vid försäljning av personuppgifter än vad offentlighetsprincipen ger rätt till.

Finansutskottet avstyrkte i sitt redan omnämnda betänkande motionsyrkanden om åtgärder mot myndigheters kommersiella försäljning av uppgifter från personregister. Utskottet fann att yrkandena fick anses vara tillgodosedda med det uppdrag DOK hade fått. Moderata samlingspartiets företrädare avgav en reservation. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88).

DOK har i oktober 1986 överlämnat ett delbetänkande, Integritetsskyddet i informationssamhället 2 (SOU 1986:46). Där tas bl. a. myndigheternas försäljning av personuppgifter m. m. upp. Kommittén har föreslagit en lag i ämnet. Lagförslaget innebär ett principiellt förbud för myndigheter att utan riksdagens bemyndigande sälja uppgifter om enskilda personer ur sina personregister. I betänkandet uttalas att regeringen sedan skall meddela bestämmelser om grunderna för hur avgifter skall beräknas vid försäljning av uppgifter.

Förslaget remissbehandlas för närvarande. Remisstiden går ut i februari 1987.

8. Sårbarhet och säkerhet

Motion K412, yrkande 6 (fp), innefattar en begäran om förslag om hur myndigheter och företag skall kunna upprätta katastrofplaner för sina mest känsliga register. I motionen framhålls att frågor om sårbarhet och säkerhet bör beaktas redan då datorsystemen utvecklas. Företag och myndigheter bör tänka igenom vilka risker som finns och bestämma vilken säkerhetsnivå systemen skall hålla utifrån den verksamhet som bedrivs. Datasystem som berör vitala samhällsintressen måste omgärdas med stor säkerhet, eftersom skadorna kan bli stora. Myndigheter och företag som ansvarar för sådana

system bör åläggas att föra sekretessbelagda katastrofplaner över sina mest känsliga system.

I ett annat yrkande i motionen begärdes att sårbarhetsberedningen (SÅRB) – som tillkallades 1981 och avslutade sitt arbete i januari 1986 med slutrapporten Datorer, sårbarhet, säkerhet (SOU 1986:12) – skall fortsätta sin verksamhet. Det yrkandet har, i enlighet med vad försvarsutskottet föreslagit, lämnats utan bifall. Folkpartiets ledamöter i utskottet avgav en reservation (FöU 1985/86:8, rskr. 182).

SÅRB:s uppgift var att dels utreda frågor om säkerhet och sårbarhet på dataområdet, dels vara ett aktivt organ när det gäller information och rådgivning på området. I beredningen ingick representanter för försvarsmakten, det civila totalförsvaret, statskontoret, kommunerna, näringslivet och dess organisationer, datainspektionen och datadelegationen. Beredningen har lämnat en rad rapporter m. m. I personellt och ekonomiskt samarbete med bl. a. Riksdataförbundet, statliga myndigheter, företag och näringslivsorganisationer har beredningen utarbetat en speciell metod för sårbarhetsanalys av datoriserade informationssystem, den s. k. SBA-metoden. SÅRB:s slutrapport har remissbehandlats. Ärendet bereds för närvarande i regeringskansliet.

Sårbarhetsfrågor behandlades i propositionerna 1984/85:220 om datapolitik och 1984/85:225 om statsförvaltningens användning av ADB m. m. Därvid föreslogs att – sedan SÅRB avslutat sitt arbete – en statsrådsgrupp får en samordnande funktion på sårbarhetsområdet, under det att det praktiska arbetet med att föra ut metoder m. m. för att reducera sårbarheten inom ADB-området bör tas om hand av andra organ. Således bör statskontoret ges i uppdrag att ha ett övergripande ansvar för sårbarhetsfrågorna inom den civila statsförvaltningen. Det anges vidare att de metoder som utvecklas bör kunna tillämpas även inom samhället i övrigt samt att ansvaret för detta i vad rör normal fredsverksamhet åligger de enskilda företagen m. fl. Finansutskottet avstyrkte bl. a. en motion av innebörd att SÄRB skulle fortsätta sitt arbete till dess ett nytt förslag till organisation och ansvar för sårbarhetsfrågor inom såväl den privata som den offentliga sektorn presenterats. Vad särskilt angick frågan om samarbetet med näringslivet uttalade finansutskottet att det förutsatte att regeringen utvecklar lämpliga former för ett sådant samarbete. Exempelvis bör initiativ kunna tas i den statsrådsgrupp som skall ha ett speciellt ansvar för datapolitiken. De borgerliga ledamöterna reserverade sig. Riksdagen följde utskottet (FiU 1985/86:5, rskr. 88).

Den aviserade statsrådsgruppen inrättades genom ett beslut i januari 1986. Chefen för civildepartementet, statsrådet Holmberg, leder numera arbetet i gruppen. Han har bemyndigats att utse en särskild referensgrupp med företrädare för de politiska partierna, myndigheterna, näringslivet och arbetsmarknadens parter samt bl. a. forskare. Till statsrådsgruppen knyts också en samrådsgrupp för sårbarhetsfrågor. Den senare gruppens uppgift skall vara att, på uppdrag av statsrådsgruppen, analysera sårbarhetsfrågor inom ADB-området samt att lägga fram förslag till konkreta åtgärder för att minska sårbarheten. I samrådsgruppen skall finnas företrädare för statliga myndigheter, däribland rikspolisstyrelsen och överbefälhavaren, för primärkommunerna, för landstingskommunerna samt för det privata näringslivet.

I detta sammanhang bör nämnas att statskontoret, enligt dess från den 1 juli 1986 gällande nya instruktion (SFS 1986:448), har samordningsansvaret för säkerhets- och sårbarhetsfrågor på ADB-området såvitt rör den civila statsförvaltningen under regeringen. Statskontoret har i september 1986 begärt att regeringen föreskriver att ett råd för säkerhets- och sårbarhetsfrågor inrättas vid statskontoret. Vidare arbetar ett flertal myndigheter med säkerhetsfrågor. Vad särskilt angår katastrofplaner, så har bl. a. statskontoret och överstyrelsen för civil beredskap utarbetat anvisningar för sådan planering.

SÅRB har i sin slutrapport redogjort för beredningens verksamhet, bl. a. ett långtgående samarbete med myndigheter, företag och organisationer. Det framhålls att, även om medvetenheten om problemen har ökat, sårbarheten är oacceptabel. Statliga myndigheter bör åläggas att genomföra sårbarhetsanalyser av sin ADB-verksamhet och utarbeta planer för hur myndighetsfunktionerna skall fullgöras i ett datorlöst tillstånd. Vad gäller frågan om bevakningen av sårbarhetsfrågorna i framtiden menar SÅRB att erfarenheten visar att samhället har ett behov av överblick över datoriseringen om man vill förhindra en från totalförsvarssynpunkt olämplig och okontrollerad utveckling. Det är enligt SÅRB:s mening vidare nödvändigt att inte splittra den mycket begränsade kompetensen i fråga om ADB-säkerhet och sårbarhet. Det gäller att hålla samman och kraftsamla resurserna för en gemensam insats inom alla samhällssektorer. Slutsatsen härav är enligt SÅRB att allt talar för att samhället även framgent bör förfoga över ett organ som kan svara för allmän överblick och kraftsamling inom sårbarhetsområdet såsom SÅRB hittills gjort. Vid remissbehandlingen har flera instanser – t. ex. rikspolisstyrelsen, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, överbefälhavaren, överstyrelsen för civil beredskap, Kommun-Data AB, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska kommunförbundet – i likhet med datainspektionen anslutit sig till SÅRB:s slutsats. Datainspektionen framhåller också att uppgiften bör ankomma på ett permanent organ under regeringen, att fortsatt utredningsarbete är önskvärt samt att tvingande åtgärder måste kunna vidtas mot företag och myndigheter för att främja samhällets intresse av en låg sårbarhet.

Vad slutligen angår frågor om undanförsel och förstöring av ADB-register, så har dessa behandlats i ett delbetänkande (Ds Fö 1983:8) av SÅRB. Betänkandet har remissbehandlats och bereds i regeringskansliet. I ett interpellationssvar i maj 1986 (RD 1985/86:124 och 145) uttalade försvarsministern att någon särskild lag – utöver lagen (1961:655) om undanförsel och förstöring – inte erfordras för ADB-register, men att planläggningen kanske inte hunnit med i den snabba utvecklingen. Det bör därför, anförde försvarsministern, prövas om det behövs närmare verkställighetsföreskrifter på ADB-området. Den prövningen bör anstå till 1987 års försvarsbeslut.

9. Viss forskning samt satsning på informationsteknik för handikappade

I anslutning till yrkande 1 i motion K412 (fp) anförs att vid sidan av datateknisk rationalisering bör satsningar ske i syfte att göra arbetsuppgifter mer innehållsrika och varierade. Den som arbetar skall stimuleras att känna ansvar för att använda teknik som ger ekonomiska, arbetsmiljömässiga och konkurrensmässiga verksamhetsfördelar. Det behövs forskning kring sambanden människa–teknik och utveckling av hjälpmedel som underlättar för användarna att medverka i systemutvecklingsprocessen.

I yrkande 7 i samma motion tas informationsteknik för handikappade upp. Det sägs att starka sociala och medmänskliga skäl talar för att ge hög prioritering till utveckling av hjälpmedel för handikappade på basis av modern informationsteknologi. Härigenom kan arbetsmarknaden öppna sig för människor med handikapp. Vidare finns möjligheter till ökad geografisk decentralisering av arbetsplatser samt för ökad flexibilitet och småskalighet. Därutöver kan industrin komma att exportera de produkter som utvecklats på detta område.

I proposition 1984/85:220 om datapolitik har de dittillsvarande insatserna för uppbyggnad av forskning på det datatekniska området summerats. Forskning och utveckling inom det informationsteknologiska fältet har även redovisats i regeringens skrivelse 1984/85:218 med redovisning av vissa planerade åtgärder för att effektivisera statens insatser inom informationsteknologiområdet. I ett särskilt avsnitt (s. 51–54) berörs behoven av forskning och teknisk utveckling inom arbetsmiljöområdet. Det framgick att betydande forsknings- och utvecklingsinsatser görs i fråga om utnyttjande av informationsteknologin i arbetslivet, främst vid Arbetslivscentrum och vissa högskoleinstitutioner. Verksamheten finansieras till stor del av arbetsmiljöfonden (AMF) – tidigare arbetarskyddsfonden – som genom ett riksdagsbeslut våren 1982 kom att disponera nära 55 milj. kr. för ett femårigt utvecklingsprogram för ny teknik, arbetsorganisation och arbetsmiljö. Fonden deltar tillsammans med bl. a. styrelsen för teknisk utveckling (STU) i den pågående planeringen av ett samlat informationsteknologiprogram. AMF och STU har vidare gemensamt inlett ett sexårigt forskningsprogram där bl. a. tekniker och arbetsmiljöforskare skall samverka kring frågeställningar som människa–maskininteraktion, arbetsinnehåll och möjligheter till kvalifikationsutveckling m. m. Den totala kostnaden för programmet beräknas till 64 milj. kr.

Vid finansutskottets behandling av proposition 1984/85:220 förelåg yttranden från såväl näringsutskottet (NU 1985/86:1 y) som utbildningsutskottet (UbU 1985/86:1 y). Därvid berörs såväl det pågående arbetet med ett informationsteknologiprogram som nästa forskningspolitiska proposition. Näringsutskottet uttalade att det är naturligt att informationsteknologiprogrammet samordnas med den forskningspolitiska planeringen för perioden 1987/88–1989/90. I den forskningspolitiska propositionen som avses läggas fram våren 1987 kommer forskning inom det datatekniska området att bli en viktig fråga. Utbildningsutskottet framhöll vidare att riksdagen då får tillfälle att väga insatserna inom olika forskningsområden, bl. a. det datatekniska

området, mot varandra. Därutöver erinrades om att samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar hör till ett av de högst prioriterade forskningsområdena (UbU 1981/82:37, s. 22). Utbildningsutskottet erinrade i sitt yttrande även om vissa forskningsinsatser samt avstyrkte ett motionsyrkande vari hävdades att forskningen om datoriseringens effekter ännu inte fått en tillfredsställande nivå och att detta bör beaktas inför framtida forskningsinsatser. – Finansutskottet anslöt sig till vad näringsutskottet och utbildningsutskottet anfört. Centerpartiets ledamöter i finansutskottet reserverade sig till förmån för den berörda motionen. Riksdagen följde finansutskottet (FiU 1985/86:5, rskr. 88).

Vad gäller motion K412, yrkande 7, kan erinras om att ett motsvarande motionsyrkande förelåg dels vid finansutskottets behandling av proposition 1984/85:220 om datapolitik, dels under allmänna motionstiden 1984/85 och behandlades av näringsutskottet tillsammans med regeringens skrivelse 1984/85:218. Därvid lämnades redogörelser för pågående arbete med att utveckla olika datatekniska hjälpmedel för handikappade. Bl. a. har arbetsmarknadsstyrelsen tilldelats medel för ett projekt om teknikupphandling av mikrodatorer. Vidare konstaterades att dataeffektutredningen föreslagit ett treårigt utvecklingsprogram beträffande bl. a. insatser för forskning, utveckling och fortbildning på området. Det erinrades också om uttalanden i proposition 1984/85:220. Som en riktlinje anges i propositionen att forskning beträffande datateknikens användning som stöd vid funktionsnedsättningar hos människor och som undervisningsmedel skall främjas. Vidare anges att forskningsrådsnämnden och delegationen för social forskning kommer att få i uppdrag att kartlägga pågående forskning och utveckling inom området och att föreslå vilka insatser som skall ges förtur. – De tidigare motionerna avstyrktes. Vid finansutskottets behandling reserverade sig fp- och c-ledamöterna. Vid näringsutskottets behandling reserverade sig m-, fp- och c-ledamöterna. Riksdagen följde i båda fallen utskottet (FiU 1985/86:5, rskr. 88, NU 1985/86:1, rskr. 91).

Forskningsrådsnämnden fick sommaren 1985 regeringens uppdrag att utreda handikappforskningens organisation. I nämndens rapport 86:6, En utvecklad handikappforskning, föreslås att nämnden får till uppgift att i samarbete med andra forskningsorgan driva fram och samordna erforderlig forskning. Förslaget remissbehandlas för närvarande inför den aviserade forskningspolitiska propositionen. Delegationen för social forskning har våren 1986 lagt fram rapporten Handlingsprogram inom handikappforskningsområdet. Det bör också nämnas att Handikappförbundens centralkommitté har bjudits in att delta i den referensgrupp som skall bistå statsrådsgruppen för datafrågor.

Utskottet

Riksdagen har vid riksmötet 1985/86 behandlat datapolitiska frågor i olika sammanhang. Genom proposition 1984/85:220 förelades riksdagen riktlinjer för den framtida datapolitiken. Därvid berördes bl. a. utbildnings- och teknikutvecklingsfrågor. Vidare betonades att datateknikens användning

skall utformas med full respekt för den enskildes personliga integritet. I samband med att riktlinjerna godtogs (FiU 1985/86:5, KU 1985/86:5 y, rskr. 88) behandlades även ett stort antal motioner om den personliga integriteten, samkörningar av olika register samt försäljning av uppgifter från personregister m. m. I ett annat sammanhang behandlade riksdagen motionsyrkanden om reglering i grundlag av integritetsfrågor på dataområdet (KU 1985/86:8). Samtliga de nu berörda motionerna avslogs med hänvisning till det uppdrag som data- och offentlighetskommittén (DOK) har.

DOK:s ursprungliga uppdrag var bl. a. att granska om användningen av personnummer kan medföra otillbörligt intrång i den personliga integriteten (Dir. 1984:27). I tilläggsdirektiv (Dir. 1984:48) har DOK:s utredningsuppgifter vidgats. De omfattar nu även bl. a. grundlagsbestämmelserna om offentlighet och ADB samt myndigheternas försäljningsverksamhet av uppgifter ur ADB-register. I tilläggsdirektiven framhålls att kommittén har relativt fria händer att gå in på andra frågor med anknytning till huvudfrågorna. – DOK har avgett två betänkanden, Integritetsskyddet i informationssamhället 1 och 2 (SOU 1986:24 resp. 1986:46). Kommittén beräknas avge ytterligare ett delbetänkande under första halvåret 1987 och därefter sitt slutbetänkande.

Frågan om *grundlagsskydd för personlig integritet* omfattas av DOK:s utredningsarbete. Enligt vad utskottet har erfarit är syftet med det pågående arbetet i utredningen att i grundlag reglera skyddet för den personliga integriteten. Med det anförda får motionerna K207, yrkande 4, K214, yrkande 12 och K414, yrkande 1 anses vara tillgodosedda och motionsyrkandena besvarade.

I motion K414, yrkandena 7 och 8, reses krav på *begränsningar av uppgiftslämnandet*. Vidare begärs att regeringen sätter till en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter. Såväl konstitutionsutskottet som finansutskottet har vid flera tillfällen framhållit att det självfallet bör vara en utgångspunkt för alla myndigheter att så långt möjligt begränsa uppgiftsinsamlandet (KU 1984/85:29, FiU 1984/85:6 y och 1985/86:5). DOK har i uppdrag att ta ställning till om det är befogat att införa krav på lagstöd för vissa slag av register. Det finns därför enligt utskottets mening skäl att avvakta kommitténs ställningstagande. Någon åtgärd bör därför inte vidtas från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandena, vilka således avstyrks.

Kraven på *begränsningar i användningen av personnummer och vissa riktlinjer i datalagstiftningen m. m.* i motionerna K401, K412, yrkande 4 samt K414, yrkandena 3 och 6 har enligt utskottets mening klar anknytning till DOK:s pågående utredningsarbete. Härigenom är motionärernas krav tillgodosedda och motionsyrkandena besvarade.

DOK har i ett delbetänkande föreslagit reglering i lag vad gäller *ansvarig registerförare*. Frågan är efter remissbehandling under beredning i regeringskansliet. Ärendets beredning bör avvaktas och någon riksdagens åtgärd är därför inte påkallad. Utskottet avstyrker motionerna K207, yrkande 10 samt K414, yrkande 4.

I motion K214, yrkande 11, föreslås – i avvaktan på DOK:s förslag – ett *moratorium för nya och utökade dataregister m. m.* Utskottet har tidigare

funnit att det knappast är möjligt eller ens lämpligt att generellt "låsa" tillämpningen av datalagen och hithörande lagstiftning eller ny lagstiftning under en längre tid. Samtidigt uttalades att utskottet förutsätter att såväl regeringen som övriga tillämpande myndigheter noggrant bevakar integritetsproblemen (KU 1985/86:5 y). Det finns anledning att understryka vikten av dessa uttalanden. Enligt utskottet är det angeläget att översynen av datalagstiftningen fullföljs snarast möjligt. DOK har, såsom tidigare redovisats, *lämnat två delbetänkanden*. Det skall också nämnas att utskottet i sin granskning av regeringen med stor uppmärksamhet följt integritetsskyddsfrågorna. Mot denna bakgrund har utskottet inte funnit anledning att ta något initiativ till följd av motionsyrkandet, vilket därför avstyrks.

Enligt motion K414, yrkande 2, bör regeringsrätten och inte regeringen vara *besvärsinstans i frågor rörande datalagen*. Utskottet har tidigare uttalat att det ofta finns ett betydande politiskt inslag i den bedömning som måste göras vid en överprövning av datainspektionens beslut och att det därför är motiverat att behålla regeringen som besvärsinstans (KU 1984/85:7 och 1985/86:5 y). Utskottet har fortfarande samma uppfattning och avstyrker därför motionsyrkandet.

DOK har i ett delbetänkande föreslagit reglering i lag vad gäller *myndigheters försäljning av personuppgifter*. Betänkandet har remitterats i oktober 1986. Ärendets beredning i regeringskansliet bör avvaktas. Vid detta förhållande är någon riksdagens åtgärd inte påkallad. Utskottet avstyrker därför motion K414, yrkande 5.

Sårbarhet och säkerhet på dataområdet tas upp i yrkande 6 i motion K412. Dessa frågor har utretts, senast av sårbarhetsberedningen (SÅRB). De har också behandlats i proposition 1984/85:220 om datapolitik. En av de riktlinjer som därvid godtogs av riksdagen gällde sårbarheten. I enlighet med uttalanden i propositionen har en statsrådsgrupp inrättats för övergripande datafrågor. Till denna har knutits en särskild samrådsgrupp för sårbarhetsfrågor. Den har till uppgift att, på uppdrag av statsrådsgruppen, analysera sårbarhetsfrågor inom dataområdet samt att lägga fram förslag till konkreta åtgärder för att minska sårbarheten. I samrådsgruppen skall finnas företrädare för statliga myndigheter, däribland rikspolisstyrelsen och överbefälhavaren, för primärkommunerna, för landstingskommunerna samt för det privata näringslivet. Dess första uppgift blir att behandla remissvaren över SÅRB:s slutrapport och att därefter utarbeta en plan för sin verksamhet. Vidare gäller att varje myndighet har ett eget ansvar för datasäkerheten inom sitt område. Statskontoret har därutöver tillagts ett samordningsansvar för sårbarhets- och säkerhetsfrågor på dataområdet för den civila statsförvaltningen under regeringen.

Sårbarhets- och säkerhetsfrågor på dataområdet har rönt betydande uppmärksamhet i den allmänna debatten. De uppgifter som redovisats om en oacceptabelt hög sårbarhet är enligt utskottets mening alarmerande. Det planeringsarbete som påbörjats bör därför i första hand ta sikte på att snabbt öka datasäkerheten på områden där sårbarheten är allra störst och där följderna av brister i säkerheten kan bli katastrofala. Utskottet finner det vara angeläget att planeringen i myndigheter och företag till skydd för känsliga register intensifieras. I detta sammanhang kan det, som datainspek-

tionen framhåller i sitt remissvar, inte uteslutas att tvingande åtgärder måste kunna vidtas mot företag och myndigheter. Det framstår också som en fråga av stor vikt att regeringen, under beaktande av det anförda, skyndsamt behandlar remissvaren på SÅRB:s slutrapport. Utskottet förutsätter att regeringen så snart den beredningen slutförts redovisar sin bedömning och lägger fram förslag om hur säkerhetsnivån skall höjas på dataområdet. I avvaktan på detta är det enligt utskottets mening inte för närvarande påkallat att riksdagen gör något ytterligare uttalande. Med det anförda får yrkande 6 i motion K412 anses vara besvarat.

I motion K412, yrkandena 1 och 7, begärs uttalanden om behoven av *viss forskning samt satsning på informationsteknik för handikappade*. Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av insatser på dessa områden. Ett sådant synsätt har också kommit till uttryck i den av riksdagen godtagna propositionen 1984/85:220 om datapolitik. Därvid framhölls om datatekniken i arbetslivet vikten av att det utvecklas system och program som främjar de anställdas kompetens och ansvar. Vidare betonades betydelsen av att främja forskning om datateknikens användning som stöd vid funktionsnedsättningar. Såsom redovisats görs viktiga bidrag till forskningen på dessa områden. Utskottet, som förväntar sig att behovet av fortsatta insatser kommer att beaktas i den aviserade forskningspolitiska propositionen och i arbetet med ett informationsteknologiprogram, finner inte anledning att föreslå något ytterligare uttalande från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *grundlagsskydd för personlig integritet*

att riksdagen förklarar motionerna 1985/86:207 yrkande 4, 1985/86:K214 yrkande 12 och 1985/86:K414 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört,

2. beträffande *begränsningar av uppgiftslämnandet*

att riksdagen avslår motion 1985/86:K414 yrkandena 7 och 8,

3. beträffande *begränsningar i användningen av personnummer och vissa riktlinjer i datalagstiftningen m. m.*

att riksdagen förklarar motionerna 1985/86:K401, 1985/86:K412 yrkande 4 samt 1985/86:K414 yrkandena 3 och 6 besvarade med vad utskottet anfört,

4. beträffande *ansvarig registerförare*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:K207 yrkande 10 och 1985/86:K414 yrkande 4,

5. beträffande *moratorium för nya och utökade dataregister m. m.*

att riksdagen avslår motion 1985/86:K214 yrkande 11,

6. beträffande *besvärsinstans i frågor rörande datalagen*

att riksdagen avslår motion 1985/86:K414 yrkande 2,

7. beträffande *myndigheters försäljning av personuppgifter*

att riksdagen avslår motion 1985/86:K414 yrkande 5,

8. beträffande *sårbarhet och säkerhet*
att riksdagen förklarar motion 1985/86:K412 yrkande 6 besvarad med vad utskottet anfört,

9. beträffande *viss forskning samt satsning på informationsteknik för handikappade*
att riksdagen avslår motion 1985/86:K412 yrkandena 1 och 7.

Stockholm den 11 november 1986

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Torgny Larsson (s), Bengt Kindbom (c), Ulla Pettersson (s), Gunnar Hökmark (m), Margitta Edgren (fp), Ture Ångqvist (s) och Bo Hammar (vpk).

Reservationer

1. Begränsningar av uppgiftslämnandet (mom. 2)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Gunnar Hökmark (m) och Margitta Edgren (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "I motion K414" och slutar med "således avstyrks" bort ha följande lydelse:

I motion K414, yrkandena 7 och 8, reses krav på begränsningar av uppgiftslämnandet. Vidare begärs att regeringen sätter till en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldigheter. Enligt utskottets mening har behovet av sådana begränsningar inte ägnats tillräcklig uppmärksamhet av statsmakterna. Det är uppenbart att många statliga myndigheter påtar sig en avsevärd överinsamling av uppgifter. Det är enligt utskottets mening nödvändigt med en skärpt praxis så att en mer ingående prövning av behovet av uppgifterna sker innan beslut fattas om insamling och lagring av data om enskilda medborgare. Dessa från integritetsskyddsynpunkt väsentliga frågor måste bedömas vara av en sådan vikt att de – utan att avvakta DOK:s arbete – bör anförtros åt en särskilt utsedd delegation. Utskottet tillstyrker därför motion 1985/86:K414, yrkandena 7 och 8.

dels att utskottets hemställan under mom. 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *begränsningar av uppgiftslämnandet*
att riksdagen med bifall till motion 1985/86:K414 yrkandena 7 och 8 hos regeringen begär tillsättande av en delegation med uppgift att föreslå minskningar i medborgarnas uppgiftsskyldighet samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

2. Moratorium för nya och utökade dataregister m. m. (mom. 5)

Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "I motion K214" och på s. 11 slutar med "därför avstyrks" bort ha följande lydelse:

I motion K214, yrkande 11, föreslås ett moratorium för nya eller utökade dataregister m. m. Riksdagen har tidigare till DOK hänvisat förslag om begränsning av personnummeranvändningen, restriktivare tillståndsgivning för samkörning av dataregister och förenklade regelsystem i stället för maskinell kontroll. Trots pågående utredningsarbete och uttalanden om stärkt integritetsskydd, bl. a. en reglering i grundlag av skyddet för den personliga integriteten, aktualiseras emellertid ständigt nya förslag om stora personregister, samkörningar, kontroll och ökad uppgiftsinsamling från enskilda och företag. Detsamma gäller utökning av kontroll och data inom befintliga register eller samkörning mellan dessa.

Det är djupt otillfredsställande att utredningsverksamheten på detta sätt föregripits. I avvaktan på att DOK:s arbete slutförts anser utskottet, i likhet med vad som anförs i motion 1985/86:K214, yrkande 11, att ett moratorium för nya eller utökade dataregister och för beslut om samkörningar av dataregister bör beslutas.

dels att utskottets hemställan under mom. 5 bort ha följande lydelse:

> 5. beträffande *moratorium för nya och utökade dataregister m. m.* *att riksdagen med bifall till motion 1985/86:K214 yrkande 11 som sin* mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

3. Besvärsinstans i frågor rörande datalagen (mom. 6)

Anders Björck, Gunnar Biörck i Värmdö och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Enligt motion K414" och slutar med "därför motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Enligt motion 1985/86:K414, yrkande 2, bör regeringsrätten och inte regeringen vara besvärsinstans vid besvär över datainspektionens beslut.

Vid datalagens tillkomst uttalade föredragande statsrådet viss sympati för att överprövningen skulle ligga hos regeringsrätten, men ansåg dock att datainspektionens beslut hade sådan politisk betydelse både när det gällde att förebygga risker för otillbörliga intrång i personlig integritet och när det gällde att göra avvägningar mot samhällsekonomiska intressen att regeringen (Kungl. Maj:t) borde vara besvärsinstans.

Enligt utskottets mening talar starka skäl för att flytta besvärsprövningen av ifrågavarande ärenden till regeringsrätten, som med hänsyn till sin övriga verksamhet har särskild kompetens att bedöma frågorna. Det får också anses olämpligt att den enskildes integritet och datalagens tillämpning görs till en politisk avvägning i stället för till en strikt rättslig prövning. Genom att lägga besvärsprövningen hos regeringsrätten undviker man varje antydan till

misstanke om att ovidkommande synpunkter tillåtits påverka avgörandet i ett besvärsärende på detta område. På grund av det anförda finner utskottet att motionsyrkandet bör bifallas.

dels att utskottets hemställan under mom. 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *besvärsinstans i frågor rörande datalagen*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:K414 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

Särskilt yttrande

Myndigheters försäljning av personuppgifter (mom. 7)

Anders Björck, Gunnar Biörck i Värmdö och Gunnar Hökmark (alla m) anför:

Frågan om myndigheters försäljning av personuppgifter har behandlats i ett betänkande som data- och offentlighetskommittén lämnat under hösten 1986. Efter genomförd remissbehandling kommer ärendet att beredas av regeringen.

I avvaktan på regeringens beredning vill vi dock klargöra att utredningens förslag – som innebär fortsatt försäljning med i stort sett samma omfattning som i dag – är oacceptabelt från våra utgångspunkter. Det är principiellt felaktigt att myndigheter använder för myndighetsändamål insamlade personuppgifter i kommersiella syften. En sådan försäljning innebär en spridning av personuppgifter om den enskilde, som går långt utöver vad offentlighetsprincipen ger anledning till och som är ett hot mot den enskildes integritet. Denna försäljning är knappast förenlig med det förtroende för myndigheterna som allmänheten bör kunna känna.

gotab Stockholm 1986 11694